

Процедура

Ця справа головним чином стосувалася стверджуваного порушення права заявниці на повагу до її сімейного життя згідно зі статтею 8 Конвенції внаслідок виконання чеськими судами їхнього рішення про повернення дитини заявниці до Сполучених Штатів Америки згідно з Конвенцією про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей від 25 жовтня 1980 року (далі – Гаазька конвенція).

У рішенні, ухваленому 12 травня 2022 року, Суд констатував, що ухвалене чеськими судами рішення щодо примусового повернення доньки заявниці не призвело до порушення статті 8 Конвенції.

11 серпня 2022 року заявниця звернулася з клопотанням про передачу справи до Великої Палати Суду, наводячи, зокрема, аргумент про те, що було порушено правило 28 Регламенту Суду. Вона стверджувала, що пані Kateřina Šimáčková, суддя, обрана від Чеської Республіки, не повинна була брати участь у розгляді справи через свою попередню участь як члена Конституційного суду Чехії у конституційному провадженні, порушеному заявницею щодо повернення її дочки до Сполучених Штатів Америки.

5 вересня 2022 року колегія Великої Палати Суду відклала розгляд клопотання заявниці про передачу справи. В очікуванні розгляду Палатою клопотання про перегляд, суддя Šimáčková заявила про самовідвід згідно з підпунктом (b) пункту 2 правила 28 Регламенту Суду.

11 жовтня 2022 року Суд (колишня п'ята секція), засідаючи Палатою, до складу якої увійшли судді O'Leary, Mits, Mourou-Vikström, Hüseyinov, Chanturia, Jelić та Bårdsen вирішила, що клопотання заявниці про передачу слід розглядати по суті як клопотання про перегляд відповідно до правила 80 Регламенту Суду. Тому вона вирішила дати сторонам шість тижнів для подання будь-яких коментарів. Такі коментарі надійшли від Уряду 25 листопада 2022 року.

Відповідно до правила 29, голова Палати призначив пана P. Šturma національним суддею *ad hoc* замість судді Šimáčková для участі у розгляді справи.

Клопотання про перегляд

Заявниця вимагала перегляду рішення від 12 травня 2022 року, стверджуючи, що її конституційну скаргу на рішення регіонального суду від 1 листопада 2019 року, останнє національне судове рішення, згадане у вищезазначеному рішенні, було відхилено 7 квітня 2020 року палатою Конституційного суду, яку очолювала пані Kateřina Šimáčková. Вона стверджувала, що було порушено правило 28 Регламенту Суду через те, що пані Šimáčková, яка була обрана суддею ЄСПЛ від Чеської Республіки 28 вересня 2021 року, не відмовилася від участі у розгляді справи заявниці. На думку заявниці, цей факт суттєво вплинув на рішення ЄСПЛ у її справі,

оскільки його аргументація була подібною до рішень Конституційного суду, включаючи рішення від 7 квітня 2020 року.

Суд зазначив, що у своєму рішенні від 12 травня 2022 року він не був покликаний переглядати результати національного провадження, яке призвело до ухвалення рішення про повернення доньки заявниці до Сполучених Штатів Америки, що не оскаржувалося заявницею. Скарги заявниці а, отже, оцінка ЄСПЛ стосувалася подальшого виконавчого провадження (див. пункти 42 і 54 рішення від 12 травня 2022 року), в ході якого 4 червня 2019 року апеляційний суд ухвалив рішення про примусове виконання наказу про повернення та яке завершилося рішенням Конституційного суду від 16 липня 2019 року.

У рішенні Палати було викладено хід ще одного подальшого провадження (див. пункти 21 і 26 цього рішення). Заявниця відреагувала на вищезазначене рішення від 4 червня 2019 року, звернувшись до суду першої інстанції з проханням зупинити виконання наказу про повернення дитини та закрити провадження. Її заяву було відхилено 3 липня 2019 року, на той час дитину повернули до Сполучених Штатів Америки, а її апеляцію на це рішення було відхилено Регіональним судом 1 листопада 2019 року. Лише на момент звернення заявниці до Великої Палати 11 серпня 2022 року ЄСПЛ був вперше поінформований про те, що конституційну скаргу заявниці на вищезазначені рішення від 3 липня та 1 листопада 2019 року 7 квітня 2020 року було відхилено Конституційним судом на чолі із суддею Šimáčková.

Уряд зазначив, по-перше, що рішення Конституційного суду від 7 квітня 2020 року заявниця не згадувала жодного разу під час провадження в ЄСПЛ, а лише у своєму запиті від 11 серпня 2022 року після ухвалення рішення Палати, із запитом про перегляд якого вона звернулася. Якби вона звернула увагу ЄСПЛ на це рішення раніше, суддя Šimáčková зрозуміла б, що вона була залучена до прийняття наступного рішення про неприйнятність у тій самій справі на національному рівні, і відмовилася б від її розгляду в ЄСПЛ. Уряд також зауважив, що обрання пані Šimáčková суддею ЄСПЛ, яке відбулося 28 вересня 2021 року, набуло значного розголосу в чеських ЗМІ, і що ніщо не завадило заявниці вказати на її можливу упередженість до ухвалення ЄСПЛ першого рішення.

Відповідна частина правила 80 Регламенту Суду встановлює:

«Сторона може, у разі виявлення факту, який за своєю природою міг би мати вирішальний вплив і який на момент ухвалення рішення був невідомий Суду та не міг обґрунтовано бути відомим цій стороні, звернутися до Суду із запитом ... переглянути це рішення.

...».

За конкретних обставин цієї справи доречним є також інше положення Регламенту Суду, а саме правило 28. Воно звучить так:

Правило 28 – Нездатність брати участь у засіданні, відвід або виключення

«1. Будь-який суддя, який не може взяти участь у засіданнях, в яких він має брати участь, має якомога швидше повідомити про це голову палати.

2. Суддя не може брати участь у розгляді будь-якої справи, якщо

...

(b) він чи вона раніше виступав у справі як агент, адвокат чи радник сторони, чи особи, яка має інтерес у справі, або як член іншого національного чи міжнародного суду, чи комісії з розслідування, або в будь-якій іншій якості;

...

(e) з будь-якої іншої причини його або її незалежність або неупередженість можуть бути законно поставлені під сумнів.

3. У разі самовідводу судді з однієї із зазначених причин він повідомляє про це голову палати, який звільняє суддю від участі у засіданні.

4. У разі виникнення будь-яких сумнівів у відповідного судді чи голови щодо наявності однієї з підстав, зазначених у пункті 2 цього правила, це питання вирішується палатою. Заслухавши думку відповідного судді, Палата радиться та голосує без присутності цього судді. Для цілей обговорення Палатою та голосування з цього питання його або її замінює перший запасний суддя в Палаті. Те ж саме застосовується, якщо суддя засідає від будь-якої зацікавленої Договірної сторони відповідно до правил 29 і 30.

...».

Спочатку Суд зауважив, що для того, щоб запит про перегляд був прийнятий, всі умови, викладені в правилі 80, повинні бути виконані (див., наприклад, *McGinley and Egan v. the United Kingdom* (перегляд) § 36; *Bugajny and Others v. Poland* (перегляд) § 26; і *Mindek v. Croatia* (перегляд) § 17).

За дуже конкретних обставин цієї справи виникає питання, по-перше, щодо того, чи оскаржений заявницею факт, а саме участь судді, згодом обраної до ЄСПЛ, у конституційному провадженні, порушеному заявницею після подання її заяви, «був невідомий ЄСПЛ», коли було ухвалено рішення від 12 травня 2022 року. Оскільки заявниця не повідомила ЄСПЛ про рішення Конституційного суду від 7 квітня 2020 року до того, як було ухвалене рішення Палати від 12 травня 2022 року, і жодної іншої інформації про це не було в матеріалах, які були передані Палаті, вищезазначену умову прийнятності необхідно вважати такою, що була виконана.

Друге питання стосується застосовності вимоги щодо прийнятності, закріпленої у правилі 80, про те, що новий факт «не міг обґрунтовано бути відомим» запитуючій стороні, у цьому випадку – заявниці. У зв'язку з цим ЄСПЛ зазначив, що потенційна участь судді Šimáčková в розгляді справи заявниці в ЄСПЛ як судді, обраної від відповідної Договірної сторони, не могла стати відомою заявниці раніше ніж 28 вересня 2021 року, коли Суддя Šimáčková була обрана до Суду Парламентською Асамблеєю Ради Європи. Починаючи з 13 грудня 2021 року, коли вона розпочала виконання своїх обов'язків у ЄСПЛ й інформація про це була опублікована на вебсайті ЄСПЛ, заявниця могла повідомити ЄСПЛ про свої побоювання щодо можливої участі судді Šimáčková у розгляді її справи, однак вона не зробила цього.

Попри те, що заявник, якому відомі факти, які мають значення для розгляду його або її справи, повинен якнайшвидше довести їх до відома ЄСПЛ, ЄСПЛ зазначив, що відповідно до правила 28, яке має на меті забезпечити неухильне виконання принципу неупередженості судді, нездатність судді брати участь у

засіданні з будь-якої причини, в тому числі через те, що він або вона раніше виступав у справі в іншій якості, залежить не від позиції сторін у процесі, а від наявності підстав, зазначених у пункті 2 правила 28. Дійсно, відповідальність за реалізацію правила 28 і, зокрема, принципу об'єктивної неупередженості, не може бути безумовно покладена на виключну ініціативу сторін.

З огляду на вищевикладене, ЄСПЛ вважав, що за конкретних обставин цієї справи умова прийнятності згідно з правилом 80, яка вимагає, щоб новий факт «не міг бути обґрунтовано відомим» запитуючій стороні, має застосовуватися з належним урахуванням принципів, що лежать в основі правила 28, і з необхідністю забезпечити суворе застосування останнього. Отже, ЄСПЛ вважав, що клопотання про перегляд, засноване на твердженні про те, що існували перешкоди для участі судді у справі, в принципі не може бути відхилено виключно на тій підставі, що сторона, яка подає клопотання, не повідомила ЄСПЛ про свої сумніви перед ухваленням рішення, перегляд якого вимагається.

Що стосується третьої відповідної умови про те, що новий факт «за своєю природою міг мати вирішальний вплив», ЄСПЛ визнав, що за дуже конкретних обставин, коли факт, який є джерелом клопотання про перегляд, пов'язаний зі стверджуваною відсутністю неупередженості судді, який брав участь у розгляді справи, умова «вирішального впливу» зводиться до питання про те, чи існувала будь-яка з підстав згідно з пунктом 2 правила 28. Якщо будь-яка така підстава існувала, цю умову слід вважати дотриманою, без необхідності міркувати про те, чи конкретна підстава для відмови дійсно вплинула на результат справи. Будь-який інший підхід не забезпечить достатнього захисту принципу неупередженості.

Повертаючись до питання про те, чи існувала у цій справі будь-яка з підстав, передбачених пунктом 2 правила 28, ЄСПЛ зауважив, що попередня участь «у справі» в іншій якості є однією з підстав, прямо перерахованих у цьому положенні. Хоча внутрішні провадження, які призвели до рішення Конституційного суду від 7 квітня 2020 року, яке не зупинило виконання виконавчого наказу, відрізнялися від тих, які були проаналізовані ЄСПЛ у його рішенні від 12 травня 2022 року, між ними існував тісний зв'язок в частині оцінки, зробленої ЄСПЛ у цьому рішенні (див. пункт 8 цього рішення та пункти 21 і 26 рішення Палати від 12 травня 2022 року). На думку ЄСПЛ, той факт, що вищезазначене рішення Конституційного суду, в ухваленні якого брала участь суддя Šimáčková, не було згадане в рішенні ЄСПЛ та було ухвалене після фактів, які сформуливали предмет заяви, недостатній для того, щоб розвіяти всі сумніви, які могли існувати щодо об'єктивної неупередженості ЄСПЛ.

ЄСПЛ визнав, що, оскільки можливість перегляду ставить під сумнів остаточний характер рішень Суду, вона повинна розглядатися як виняткова процедура. Тому клопотання про перегляд судових рішень мають бути піддані суворій перевірці (див., наприклад, *McGinley and Egan*, згадане вище, § 30), поряд із тим, що юридична визначеність має переважати, якщо залишаються сумніви щодо того, чи новий факт дійсно мав вирішальний вплив на первинне рішення (див. *Mindek*, згадане вище, § 18). Проте обов'язковість суворого застосування принципу об'єктивної неупередженості вимагає перегляду рішення ЄСПЛ, якщо доведено, що

існували підстави, які перешкоджали судді брати участь у засіданні, навіть якщо видається сумнівним, що участь цього судді могла вплинути на первинне рішення.

З огляду на вищевикладене, Суд визнав клопотання заявниці про перегляд прийнятним і вирішив, що рішення від 12 травня 2022 року має бути повністю переглянуте відповідно до правила 80.

Рішення Суду (переглянуте)

Обставини справи

Заявниця та її донька, які мали подвійне громадянство Чеської Республіки та Сполучених Штатів Америки, а також батько дитини, який був громадянином Сполучених Штатів, у 2016 році приїхали до Чеської Республіки. Заявниця стверджувала, що вони мали намір оселитися там на довгостроковій основі, враховуючи проблеми зі здоров'ям дитини та труднощі з отриманням достатнього медичного обслуговування в Сполучених Штатах Америки; батько стверджував, що це був лише тимчасовий візит, оскільки вони мали зворотні квитки, заброньовані на вересень 2016 року. Зрештою батько залишив Чеську Республіку сам і повернувся до Сполучених Штатів Америки восени 2016 року.

25 серпня 2017 року батько ініціював провадження в муніципальному суді міста Брно щодо повернення дитини до Сполучених Штатів Америки, стверджуючи, що її було незаконно вивезено в розумінні Гаазької конвенції. Після тривалих судових розглядів чеські суди, рішення яких активно оскаржувалися заявницею, ухвалили рішення на користь батька дитини та видали ордер на повернення дитини, що також було оскаржено заявницею на національному рівні, у тому числі до Конституційного суду. Врешті-решт у липні 2019 року батько та дитина повернулися до Сполучених Штатів Америки, куди через кілька днів повернулася заявниця.

Пізніше судами США двічі видавалися тимчасові охоронні накази, відповідно до яких батько отримав тимчасову опіку над дитиною.

Таким чином, ця справа стосувалася стверджуваного втручання у право заявниці на повагу до її сімейного життя за статтею 8 Конвенції через повернення її доньки до свого звичного місця проживання в Сполучених Штатах Америки. За твердженнями заявниці, національні суди у відповідному провадженні не врахували найкращі інтереси дитини, належним чином не розглянули, чи мають місце винятки, передбачені статтею 13 Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, й належно не оцінили адекватність гарантій, наданих батьком дитини.

Оцінка Суду

За результатами перегляду цієї справи ЄСПЛ дійшов тих же висновків, що і в рішенні від 12 травня 2022 року – детальніше див.

https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/E_SPL_04_05_2022.pdf

ЄСПЛ підкреслив, що спосіб приведення рішення національного суду у виконання здебільшого був результатом постійної відмови заявниці добровільно передати дитину її батьку попри рішення суду, що набрало законної сили понад шість місяців тому, і її ставлення до батька. Конституційний суд Чехії у своєму рішенні від 16 липня 2019 року вказав на нездатність заявниці та її чоловіка досягти згоди та вимагав стабілізації ситуації.

За цих обставин ЄСПЛ вважав, що розгляд національними судами вимог заявниці у виконавчому провадженні задовольнив процесуальні вимоги, встановлені статтею 8 Конвенції, і що рішення про примусове повернення її дочки було прийнято достатньо аргументовано. На підставі наданих йому документів ЄСПЛ переконався, що національні суди, у межах своєї свободи розсуду встановили справедливий баланс між конкуруючими інтересами, особливо беручи до уваги те, що найкращі інтереси дитини повинні розглядатися у першу чергу.

Висновок

Відсутність порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 30 березня 2023 року й набуло статусу остаточного 30 червня 2023 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.